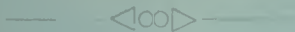

SOVEJA

OFENSIVA NĂȚIONALĂ

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BUCUREȘTI

TIPOGRAFIA «COOPERATIVA»

6, STRADA BELVEDERE, 6

1913

Prețul 3² leu

103

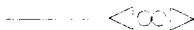
5

SOVEJA

OFENSIVA NAȚIONALĂ

BCU Cluj / Central University Library Cluj

S. P. ...
c
c940

BUCUREȘTI

TIPOGRAFIA (COOPERATIVA)

6, STRADA BELVEDERE, 6

1913

Prețul 1 leu

665354

DE ACELAȘ :

Către noua generație

MINERVA, 1912.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

9(192) 1227/1912

O nouă orientare

Dela războiul pentru neatârnare, România n'a mai trecut printr'o situație atât de serioasă ca cea de astăzi. Dorim țării noastre cea mai deplină izbândă și sântem siguri că la urma urmei o va și dobândi. Pentru a face însă față nevoilor momentului, trebuie să ne limpezim mai întâi cugetul, privind împrejurările cu cea mai deplină sinceritate ;—numai astfel vom putea înțelege de ce am trăit ani și ani de zile alături de realitate și pentru ce în multe priviri, am dat vieții statului nostru o falsă orientare.

*

Cum ne-am întors dela Plevna?—Cu amărăciunea în suflet și cu Basarabia pierdută. Pentru alții mai puteau fi îndoeli asupra drumului de urmat în viitor. Pentru un neam ca al nostru, rupt în șapte bucăți și lipsit de prieteni, nu erà decât o

singură cale : Românii ajunși la neatâr-nare trebuiau să se bizue mai întâi de toate pe ei, și să se folosească de toate împrejurările potrivit cu interesul lor și cu pilda altor neamuri.

După căderea dela Iena, Prusia, chiar de a douazi, n'a avut decât un gând : regenerarea sufletească și închegarea unității naționale. Dela universitatea din Berlin, întemeiată de Humboldt, și până la cea din urmă școală de cătun ; dela cazarma regimentelor de gardă și până în școalele de gimnastică, generalii și educatorii Prusieni au propoveduit poporului lor o singură idee : ofensiva națională. Și, an după an, sufletul națiunii a vibrat tot mai puternic, până ce la 1870, însuflețirea s'a ridicat ca valul pe vreme de furtună, iar Wilhelm I s'a încununat la Versailles împărat al Germaniei întregi.

Japonezii, alți realiști, îndată după tratatul dela Simonoseki, unde pierduseră din cauza Rușilor roadele războiului împotriva Chinei, au și făcut planul ofensivei. Mutsu-Hito, ca un adevărat părinte al patriei, a dat toată lista sa civilă pentru flotă ; au contribuit proporțional toți slujbașii statului și, după 10 ani, Togo, Kuroki, Nodzu și Noghi, în lupte uriașe au

dat țării lor un avânt, pe care nici o putere pământescă nu-l va mai putea opri.

Până și Bulgarii, ca să luăm un exemplu mai mic, cu gândul la idealul lor istoric, deși popor sărac, au cheltuit anual pentru școală 25 mil. dintr'un buget de 190 mil. iar pentru armată au dat aproape o treime din tot venitul statului,—ca și cum ar fi așteptat în orice clipă începutul războiului.

Și așa au făcut și fac peste tot, toți cei ce înțeleg aspirațiile sufletului național.

*

Care a fost gândul nostru, după ce ne-am ales cu hotarele din 1878?

E rușinos de spus, dar vorba istoricului: *facta infecta fieri non possunt*—faptele sunt fapte, nu pot fi nici tăgăduite și nici suprimate. După războiu, cuvântul de raliere pentru unii a fost *enrichissez vous* — păcătoasă formulă a burgheziei franceze dela mijlocul veacului trecut, iar pentru alții, mai academici, faimoasa lozincă a organizării statului!

Nici că se putea pentru o țară cu atâți dușmani o îndrumare mai primejdioasă, care să o ducă mai sigur la paralizie în afară, la rivalități și trivialități înăuntru. Căci dacă un individ poate trăi cu un gând mediocru: să cumpere, să vândă, să clă-

dească, să speculeze capitaluri și de alde astea, de când e lumea nu s'a pomenit ca un stat și un neam să trăiască și să prospereze cu un astfel de ideal. Statul— nu vorbim de contoarele feniciene — e o idee și nu poate trăi decât prin ideie și pentru o idee.

Iar ideia care trebuie să pătrundă conștiința ori cărui om politic după 1878, eră următoarea : România nu poate avea sorti de izbândă în viitor, de cât luptând întâi de toate să asigure existența și persistența elementului românesc dimprejur. Și prin urmare, a doua zi după întoarcerea de la Plevna, trebuie să facem cele mai energice opintiri pentru întărirea armatei. Fiecare manevră trebuie să ne dea fiorul adevăratului războiu. Și dacă era adevărat că neatârnarea fusese câștigată de «rege și dorobanș», trebuie pe deoparte ca opoziția (conservatoare pe atunci) să renunțe la ori ce gând de frondă contra suveranului, iar guvernul liberal, pe lângă lepădarea de păcatul antidinastic de la Mazar-Pașa, trebuie să pășască repede la împroprietărirea țărănimei, din care se recrută și se recrutează până azi grosul armatei. Nu sarbede discuții pentru revizuire și mai sarbede ale constituției (1884) ;

ci chestia agrară trebuia să fie cel dintâi punct al unui program politic cu adevărat prevăzător.

De a doua zi după tratatul de la Berlin, trebuiă apoi să pășim la o colonizare științifică a Dobrogei, întemeiată pe tot ce experiența altor popoare ne pune la dispoziție — mai ales că aveam la îndemână minunatul element al ciobanilor Transilvăneni, care colindau cu oile până în Crimeea, la gurile Donului și în Balcani. În loc de protestări platonice și declamații cu privire la «drepturi imprescriptibile» și alte parigorii, trebuia să croim repede fațada maritimă a statului, alegând punctul cel mai potrivit pentru port, și chibzuind clădirea unui pod, care să lege cum se cade noul pământ de trupul țării.

Cu gândul apoi la granița falsă dela miază-zi și la alte granițe la fel trebuiă imediat să fi pregătit o pleiadă de diplomați, care să asigure neamului nostru cea mai vrednică reprezentare față de străini. Aducându-ne aminte de vremea când la Pesta eră Bălcescu, la Viena și Francfurt-am-Main Maiorescu, la Constantinopole Negri, la Paris și Turin Alexandri, la Berlin Kogălniceanu și alții, trebuia să punem în fruntea corpului

nostru diplomatic bărbații cei mai culți ai neamului, conștiințele cele mai scrupuloase și inimile cele mai calde pentru idealul nostru național

În sfârșit, pentru a rezolvi atâtea probleme serioase, care cereau cea mai mare încordare sufletească, trebuia să ne îndreptăm cu tot dinadinsul ochii spre școală și biserică; trebuia să fi împânzit țara cu școli, nu pentru simpla alfabeție a scrisului și cititului, de care facem atâta caz, ci pentru a trezi conștiința marilor greutăți ale neamului în cel din urmă locuitor al țării, legându-i sufletul de toate suferințele noastre în trecut și de toate speranțele în viitor.

Nu materia, ci ideea trebuie să ne încălzească.

Și dacă am fi făcut astfel, dacă dela 1880 am fi pus boii înaintea carului; dacă am fi înfrigurat poporul nostru pentru idealul său istoric, continuând tradiția generației lui Bălcescu-Negri-Kogălniceanu, sântem siguri că alta, cu totul alta ar fi fost desfășurarea vieții noastre ca neam și ca stat — chiar și în partea organizării materiale. Căci, cu gândul pironit la acel scop superior, zilele de prestație ne-ar fi dat până azi drumuri cu mult mai ne-

tede și mai multe; căile ferate ar fi avut acum la îndemână mai multe vagoane, mai multe locomotive și magazii; porturile de la Dunăre și de la mare ar fi fost altfel de cum sânt... alta colonizarea internă, alta administrarea satelor și orașelor, alta întrebuințarea împrumuturilor, gospodăria publică și chiar cea privată, *căci toate ar fi fost mijloace către scop.* — Chiar și luptele politice, altele ar fi fost, căci omul se ticăloșește numai când îi pui în față o țintă mediocră. Dinpotrivă, când îi înalți ochii spre un ideal superior, se deșteaptă în el totdeauna partea cea nobilă a simțului de jertfă, nu numai pentru cei de aproape, ci și pentru cei de departe; nu numai pentru cei de azi, ci și pentru cei de mâine și de poimâine.

* * *

În schimb — ce-am făcut în toată perioada aceasta de treizeci și mai bine de ani? Ajuns-am măcar la înflorirea materială, cu care atâția se tot fălesc?

Credem că sântem aproape de adevăr, afirmând că nici acest scop secundar n'a fost atins. Dovadă finanțele noastre. De la excedente provenite din împrumuturi, bugetul a trecut la difците cu planuri de li-

chidare a disponibilităților Statului, apoi iar la excedente fictive, bazate pe economii neorganice și în sfârșit la excedente de noroc agricol, cu cheltueli atât de umflate, încât ne vom găsi iarăși strâmtorați la cea dintâi stagnare a afacerilor, pricinuită de un șir de recolte rele sau de alte împrejurări.

Așa că cei cu formula organizării interne n'au nici măcar negustoreasca mângâiere a unei reale înfloriri economice.

România poate fi bogată, dar Românul e sărac. Căci nu cifra bugetului și suma încasărilor, ci proporția cheltuelilor și economia «națională» hotărăște avuția ori sărăcia publică, iar plângerea neîncetată contra scumpirii traiului e o dovadă că cheltuelile stau să întrecă puterea de a produce — și în orice caz de a economisi. — Atâta e de adevărat, că chiar pentru înflorirea materială trebuie pusă tot ideia înaintea materiei.

Și dacă acesta e bilanțul în partea intereselor egoiste, e lesne de ghicit ce ispravă am făcut în chestiile publice care cereau suflet și însuflețire.

Armata, factorul esențial al puterii statului (acum putem vorbi mai liber, căci din fericire aci neajunsurile au fost de curând

împlinite) armata a mers cum a mers, iar uneori am avut impresia că nu mai merge de loc. Un om de mare autoritate politică, acum doi ani putea spune în parlament, fără să fie desmințit, că aproape «nici un guvern nu și-a împlinit datoria față de apărarea țării. Dacă a fost nevoie de 2 milioane pentru echilibrarea bugetului, hai să le luăm dela armată ; a fost nevoie de 3 mil....? hai să tăiem din echipament ; a fost nevoie de economii forțate ? hai să trimitem soldații în concediu pe 6 luni...»

Sângeră inima tuturor celor ce iubesc armata, când se gândesc ce absurdă a fost atitudinea noastră față de apărarea țării și ce umiliri a trebuit să îndurăm pentru a plăti cu hrana și muniția soldatului risipa bugetară a cluburilor politice. - Urmașii noștri se vor întrebă cu spaimă și indignare : dar n'a fost nimeni care să fi luat apărarea armatei ca temelie a statului, și să-i aducă cu o clipă mai înainte la realitate pe cei cufundați în gunoiul amănuntelor de partid ?

Alături de armată, și țărănimea, pepeniera cea largă a oștirii lor a rămas de asemenea oropsită. La a zecea aniversare a războiului s'a simțit un cutremur (1888)

și apoi altele mai mici, până a veni cutremurul cel mare din 1907... Abia atunci povătuitorii poporului românesc au început a deschide ochii...

Tot astfel școala a mers din erori în erori, biserica din scandal în scandal— și merge încă. Profesori însărcinați cu creșterea tineretului nu se sfiesc în școli și chiar în parlament să ia în bataie de joc cultul și educația religioasă. Bărbați politici din toate partidele, cari au făcut teoria moralității publice și a impersonalității în afaceri de stat, au apelat pentru îndrumarea educației poporului la oameni fără nici o vocațiune, care au văzut în școală și biserică o simplă ocazie a vieții de partid, iar alții o ocazie de mondانيتate sau chiar de satisfacere a intereselor personale.

De colonizarea Dobrogei și de pregătirea corpului diplomatic nici să nu mai pomenim...

Cu impresii vii, căpătate din viața celor ce au avut răspunderi însemnate în stat, cu fapte consemnate în publicații oficiale, cu vorbe autentice, care dau faptelor adevăratul lor relief, se vor putea stabili responsabilități care să înmărmurească pe cei ce vor cercetă odată perioada dela războiu

și până azi. — Dar acum nu e vorba de istorie critică, ci de mărturisirea sinceră a greșelilor, tocmai spre a face posibilă îndreptarea lor.

E o datorie deci să mărturisim că în toată epoca de la războiu și până azi, viața noastră publică a pășit alături de realitate. Dacă unul sau altul ne va cită cutare vorbă cu privire la idealul național etc. etc... îi vom răspunde: de aceea sânt adunări publice și parlament, pentru ca să se vorbească; dar viața statului e hotărâtă de fapte, nu de vorbe. E sigur deci, ori cât de greu ne vine să o spunem, că accentul vieții noastre publice n'a căzut pe partea idealului, ci în partea quasi-feniciană a gospodăriei, — falșificată și aceea de interesele politice de partid și de lozinca *enrichissez-vous*. Iar dacă e nevoie de o dovadă și mai pregnantă, că această caracterizare e justă, e destul să amintim împrejurarea că, pe când Bulgarii așteptau declararea războiului, noi așteptam sentința într'un proces de edilitate, care a târât în fața tribunalelor, nu pe niște particulari, cum se poate întâmpla ori unde, ci însăși partidele țării!

E vădit așa dar că toată această perioadă reprezintă o fază de umbră în

desvoltarea neamului românesc. Mișcarea ascendentă, pregătită de marea generație de la Bălcescu până la Kogălniceanu, a încetat odată războiul pentru neatarnare și împlinirea punctelor din programul divanului *ad-hoc*.

Pentru a face deci un pas mai departe, trebuie neapărat să legăm firul de unde l'am rupt, să reluăm «ofensiva națională». Iar pentru aceasta trebuie să spunem- fi-rește, cu toată rezerva pe care o impun împrejurările grele de azi —cauzele eclipsei prin care am trecut, spre a putea găsi și căile pentru o nouă orientare.

Cauzele rătăcirii

Am afirmat că de la războiu și până azi am trăit alături de realitate.

Cea dintâi cauză a rătăcirilor noastre a fost romantismul politic al tinerilor crescuți în școlile apusene. Generația ce-a urmat Domnilor fanarioți fusese povățuită de oameni cunoscători ai nevoilor țării. Dinițu Golescu sfătuiă pe contemporanii săi, ca «furând din cheltuiala luxului» să facă școli și alte îmbunătățiri pentru norod, căci «prefacere dinspre rău în spre bine nu se poate fără de întâia câștigare a luminii, care își iea începutul din învățatură». El însuși trecu peste hotar spre a vedea țările cu bune întocmiri, iar la întoarcere a dat pildă tuturor nu numai cu vorba, ci și cu fapta.

De asemenea, e caracteristic pentru generația renașterii, că mai toți tinerii de seamă din acea epocă se îndreptau spre cariera armelor.

Bălcescu, Cârlova, Alexandrescu, Kogălniceanu, Cuza, Brătianu și alții simțeau în ei mândria de a fi ostași. În toial revoluției din Ardeal, inimosul Bălcescu se făcea luntre și punte să organizeze o legiune. «Voiu umbla a scoate oameni cu puști și din Valahia mare și mică... Aici am mare element între Români și de-aș avea puști multe și un bun general, aș pune o armată de cel puțin 30,000 de oameni». De altfel, neconținut revine în scrisorile către Ghica mărturisirea lui că vreă cu orice preț să se lupte... Spiritul mișcării lui Vladimirescu pluteă pe deasupra întregului tineret.

Cu totul altă îndrumare va căpăta cugetul celor crescuți mai pe urmă la Paris. Romantismul revoluționarilor internaționali îi va copleși pe încetul. Pe când Bălcescu nu se sfiea să afirme fățiș: «pun chestia *naționalității* mai pre sus de libertate... mă mulțumesc cu o constituție cât de strânsă... numai să ne dea mijloace de a da țării *legalitate*», cei ce se îmbătau cu retorica goală a lui *liberté, égalité, fraternité*, se credeau chemați nici mai mult nici mai puțin, de cât să înceapă din România aplicarea ideilor lui Proudhon despre desființarea proprietății

individuale și alte utopii. În loc să se gândească la nevoile locuitorilor din principatele ne unite încă, ei intrau în societăți de carbonari,—ba câțiva au fost implicați mi se pare și în unele atentate anarhiste... Era lesne acum de închipuit ce isprăvi vor face acești desrădăcinați, îndată ce se vor întoarce în țara lor.

De altfel, faptele sânt de față. Abia împlinisem după mari greutateți cel din urmă deziderat al Divanului ad-hoc, alegerea unui principe strein, și, la 8 August 1870, republicanii, cari se jucau de-a revoluția, cercară la Ploești să detroneze pe noul suveran. Apoi, fiindcă Jules Simon spusese în parlamentul francez, *nous voulons une armée, qui n'en soit pas une*; fiindcă Gambetta ceruse «suprimarea armatei permanente, cauza ruinei finanțelor și a afacerilor națiunii— isvor de ură între popoare și ură înăuntru»; fiindcă Favre, alt rob al frazei, declarase că «națiunea cea mai puternică e aceea care se va apropia mai mult de dezarmare», din spirit de imitație, ucenicii lor dela gurile Dunării ieau aceste tirade drept literă de evanghelie și se gândesc în ajunul războiului ruso-turc la desființarea armatei noastre permanente! — Cu toate că ideologii, cari

împedecaseră reorganizarea armatei franceze în 1867, făcuseră după Sédan *mea culpa* în plin parlament, romanticii noștri cântau încă osanale pentru dezarmare... Atât de departe erau de realitate și atât de flămânzi de retorică revoluționară !

Puteau astfel de oameni, după dobândirea neatârării la 1878, să se gândească întâi și întâi la întărirea armatei, ca mijloc pentru a realiza ținta istorică a statului românesc ? Sufletește le eră cu neputință. Pentru astfel de agitatori, oștirea putea fi cel mult un organ de poliție internă, „un rău necesar“ ; iar pentru urmașii lor firești, socialiștii, cari se ivesc ca partid între 1880—1890, oastea deveni chiar simbol al barbariei și țelul firesc al tuturor batjocurilor. — De o continuare a tradiției de renaștere națională nici vorbă nu putea să mai fie.

De-ar fi trăit pe la 1880 Bălcescu, cel care scriea în anul morții : «vreau să sfârșesc o operă asupra lui Mihai Viteazul, ca să pun piatra de temelie a unității naționale», ce înstreinat s'ar fi simțit el între conducătorii politicei românești de după războiu ! Ajuns la maturitatea talentului și a vârstei, istoricul lui Mihai Viteazul, cu autoritatea celui ce știă ce înseamnă «Pu-

terea armată a Românilor», s'ar fi sculat în mijlocul Camerii și-ar fi sgduit de sigur multe conștiințe. Știind că «Brătienii sunt raționabili», (scrisoare către Ghica din 6 Februarie, 1850), iar alții «loviți cu leuca», el le-ar fi spus categoric : «să lăsăm deocamdată de lături toate chestiile sociale, să ne apucăm de a creea o nație», și ar fi împins pe Ion Brătianu spre o grabnică întărire a armatei, nu spre deșerte discuții pentru revizuirea Constituției.

În lipsa lui Bălcescu, e drept, s'au găsit și alții care să atragă luarea aminte asupra nerodniciei luptelor pentru forme constituționale ; dar, din cauza temperamentului lor academic sau din lipsa unei însuflețiri mai concrete pentru idealul istoric al Românilor, acei oameni politici n'au putut împiedica rătăcirea, — în orice caz n'au avut energia îndestulătoare, să îndrepte ochii generației de după războiu spre țelul de căpetenie al statului românesc. De aceea n'au pus în planul întâi al preocupărilor interne nici dezvoltarea grabnică a armatei până la limita mijloacelor noastre materiale și morale, nici n'au îndreptat prin școală și biserică masa poporului spre împlinirea țintei istorice a întregului neam.

Avântul din perioada renașterii a fost stăvilat la unii de romantism, la alții de o mediocră concepție feniciană și astfel firul cu trecutul se rupe.

*

Altă cauză a rătăcirii a fost lipsa de cultură istorică, geografică și etnografică a celor mai mulți dintre cărmuitorii noștri.

Granița dela miază-zi este cum este, fiindcă cei ce au contribuit la formarea ei în 1878 nu știeau bine nici ce pierd, nici ce câștigă. De ar fi avut vie în mintea lor lupta de colonizare desfășurată de neamul nostru între Nistru și Dunărea de jos, din vremea acelu «mare, de sine stătător, Roman, Voevod al Țării Moldovii dela munte și până la țărmul mării»; de-ar fi auzit de Vâlcea, Hărman, Buhtea, Gangur, Grozea fiul lui Micotă și toți cei ce au trăit și s'au răsboit la Cătlăbuga, Chilia și Cetatea-Albă, și-ar fi știut câte lăcrămi și câtă vărsare de sânge a fost pentru îngustarea hotarului din spre mare până la cel pus de Ferhad Ceauș, pierzând Basarabia nu i-ar fi zis nici unul «petecul dela Chilia» și, în orice caz, ar fi știut ce putea să ceară ca despăgubire.

De-ar fi cunoscut apoi întinderea și vechimea seculară a elementului românesc pe malul drept al Dunării, «Românul» dela 28 Ianuarie 1878 n'ar fi scris :

„Românii se cred destul de răsplătiți prin faptul că și-au dobândit independența..., și se mulțumesc cu cuceriri *curat morale*; nu vor să-și întunece gloria, alergând după cuceriri materiale“.

Nu s'ar fi apărat ca de un ponos de bănuiala că vrem să intrăm în Dobrogea :

„In ceea ce se atinge că ingeniarii români au studiat sau studiază Dobrogea, aceasta e una din acele calomnii, pe care cu desgust le respinge națiunea“.

(„Românul“ 2 Martie, 1878).

Să fi trăit Bălcescu, care cunoștea tot pământul și neamul românesc, le-ar fi dat mărturisire că din Balcani până în Dunăre n'a întâlnit nici un sat bulgăresc, ci numai sate românești; iar despre Dobrogea, unde el se gândise să se așeze pentru totdeauna, le-ar fi spus categoric :

„Pe acolo ni se deschide un câmp felurit și bogat, în care putem mult semăna și mult secera; și de care trebuie să ne ocupăm cu tot *dinadinsul*“ (Scrisori către Ghica, 1850).

Dimpotrivă, cei ce cunoșteau malurile

Senei mai bine decât pe ale Dunării și trăiau cu gândul mai mult la utopii, decât la realități istorice, scrieau cu seninătate :

„De ne-ar da congresul nu numai Dobrogea cu Silistra, ci încă nu mai știu câte altele, și tot încă națiunea română nu le va primi în schimb pentru Basarabia... România e singurul stat adevărat generos în Europa de azi ; nu primește nimica în schimb.—Acesta e ultimul cuvânt al „Românului“.
(*Românul*, 23 Iunie 1878).

În loc de a trage granița, trebuiă să declamăm tirada !

Cu «desgustul națiunii», cu «stat generos» și de-alde astea, firește, hotarul aveă să iasă cum a și eșit, lăsând cea mai mare parte din elementul românesc dintre Dunăre și Balcani în prada statului care se întemeiă atunci sub «pseudonimul» de Bulgaria, după caracteristica expresie a unui contemporan care, ca și Bălcescu, știea se vede că Bulgarii sânt spre Balcani și dincolo de Balcani.

În sfârșit, de-ar fi cunoscut întinderea neamului românesc, precum și însemnătatea mării ca limită a unui stat, Dobrogea na'r fi rămas zeci de ani ca un loc viran. — Se știe că în loc de o colonizare intensivă a provinciei de peste Dunăre și de pregătirea grabnică a fațadei sta-

tului spre mare, grija celei dintâi legislațiuni după războiu a fost revizuirea constituției.....

*

A treia cauză care a înlesnit rătăcirile după 1878 a fost și eterogeneitatea păturii conducătoare.

Mărturisim că streinofobia nu e o virtute, ci o slăbiciune. Popoarele puternice sunt ospitaliere. Așa am fost noi, și de aceea am primit streini cari s'au lipit de sufletul nostru mai mult decât unii Români. De pildă, întemeietorul facultății de medicină, deși venit de peste hotare, a fost popular în sensul cel mai frumos al cuvântului. Insa aceștia sunt excepții. Răspunderea de toate zilele, grija adâncă de viitorul unei țări n'o pot avea de cât tot bășlinașii. Din nefericire, elementul autohton în România n'a ieșit încă deplin la suprafața vieții publice. Chiar oameni, cari s'au crezut moderni în concepția lor despre stat, au judecat valorile politice după criterii de mondanitate, rentă anuală etc., întocmai ca pe vremea lui Caragea și a întregii perioade fanariote.

Eră deci firesc ca numărul prea mare de streini din pătura noastră conducătoare să agraveze și mai mult materialismul

politic înăuntru și pasivitatea în afară. Nici o mirare că, în loc de a ne gândi îndată la chestia agrară ca mijloc de a sporî și întări armata, cele dintâi opere după războiu au fost întreprinderi utilitare. Nici o mirare că în loc de a alege în corpul nostru diplomatic tot ce era mai distins ca cultură și sentiment național, am dus nepăsarea pînă acolo, încât am împănat ambasadele chiar și cu elemente dela periferia naționalității, ba am privit uneori însărcinările diplomatice ca obiect de compensație pentru conflicte interne de partid. Nici o mirare că școala a deviat spre arivism, biserica spre scepticism, politica spre oportunism. Din apa tulbure a protipendadei adunată din cele patru vânturi ale lumii nu eră să se facă dintrodată sânge românesc, care să se înfierbânte de grija idealului național.

*

În sfârșit, o altă cauză a rătăcirii a mai fost și falsa noastră concepție despre viața constituțională.

Esența regimului constituțional se razemă pe o îndoită selecțiune : Suveranul alege între bărbații politici pe cel care i se pare mai potrivit spre a-i încredința formarea

cabinetului, iar corpul electoral aprobă această alegere, dând sau nu majoritate guvernului.

Până la războiu, chemarea cuiwa ca șef al guvernului avea în adevăr înfățișarea unei alegeri. În fiecare partid se aflau mai mulți bărbați cari, după împrejurări, puteau fi însărcinați cu cărmuirea. De la războiu, greutatea aceasta a fost aproape cu totul simplificată : șeful clubului a început *eo ipso* a fi indicat pentru șefia guvernului. Urmarea a fost că toată strategia mișcărilor politice s'a mutat în cluburi. Prin lovituri ca cele din seraiu, șefii încep a fi unși sau decapitați și vechia luptă pentru domnie, de care voisem a scăpa chemând o dinastie streină, reînvie acuma în lupta pentru șefie, care umple mai toată perioada de umbră de la războiu și până azi.

Cea dintâi urmare a acestei atitudini a fost paralizarea corpului electoral. Pe vremea Divanului ad-hoc avusesem o reprezentare destul de reală a națiunii: țărani trimiseseră deputați țărani, negustorii — negustori, boierii — boieri etc. În parlamentele de la războiu până azi, clubul a suprimat țara. Șeful care și-a asigurat puterea în club (și deci formarea cabinetului) caută să-și

asigure alegerile prin satrapii provinciali. Bugetul comunelor și al statului a trebuit să devină astfel mijloc de influență politică. „Gardă pretoriană, la București; pașalâc, în provincie“, iată în rezumat semnătura politicii noastre interne.

Și aci e locul să îndreptăm o greșală. Cei ce se plâng că țărani au fost înlăturați de la viața politică spun o mare naivitate. Adevărul e că parlamentele noastre n'au mai cunoscut nici negustori adevărați, nici proprietari, nici țărani, ci numai membri ai cluburilor. Alegerea liberă a devenit o excepție, nu numai pentru opoziție, ci chiar înăuntrul fiecărui partid, când venea la cârmă. Guvernul tiranisește țara, clubul tiranisește partidul.

Pe când în generația trecută am avut bărbați politici cari, ca Negri, au slujit țara renunțând chiar la domnie și murind săraci, tipul reprezentativ al perioadei de la războiu până azi a ajuns electorul de moda americană, care cumpără fățiș conștiințele și forțează prin toate mijloacele toate situațiile, numai să ajungă lângă treptele tronului.

Concluzia : cu o direcție materialistă ca cea de după războiu ; cu lipsa de cunoaștere a pământului și a poporului româ-

nesc; cu o pătură cârmuitoare foarte eterogenă, mai trebuiă și această concepție de constituționalism cu *laissez-faire*, pentru ca răul să atingă, după cum a și atins, proporțiile unei paragini ca aceea în care ne-au surprins evenimentele din Balcani.

Evident, educatorii politici ai acestei țări nu și-au dat seama că dacă *laissez-faire* e potrivit pe malurile Tamisei, unde toate organele statului au o putere reală, crescută printr'o încordare de veacuri, pe malurile Dâmboviței *laissez-faire* înseamnă cale liberă tuturor păcatelor bizantine mai ales când abia ieri, alaltăieri am eșit din școala Fanarului.

Nici o mirare deci că de la războiu și până azi am trăit alături de realitate și, atât înăuntru, cât și în afară, am fost de atâtea ori surprinși de împrejurări.

Pe când alții întindeau fațada statului lor până la marea Egee, împărțind provinciile imperiului turc, noi împărțiam prefecturi și locuri de deputat; pe când alții mobilizau toată energia neamului lor pentru a croi viitorul statului, noi cântăream forțele relative ale grupărilor și cluburilor pentru a hotărî chestii de șefie și de succesiune la guvern.

Nu știm dacă aceste constatări plac sau nu plac — nici nu vrem măcar să ne punem o astfel de întrebare. Destul că ele sunt adevărate. Faptele sunt de față, iar noi le subliniem, pentru ca generația de azi, dându-și seama de cauzele rătăcirii, să vadă cum vom putea îndrepta răul, legând iarăși firul cu marea generație a renașterii noastre.

Indrumări pentru ziua de mâne

Ziceam că trebuie să legăm firul de unde l-am rupt și să luăm iarăși «ofensiva națională».

Pentru aceasta e necesar să ne schimbăm mai întâi felul de a cugeta cu privire la viața publică. Idealul istoric al neamului să stea neclintit înaintea ochilor —nu din vanitatea de a ne compara cu alții, ci din nevoia organică a asigurării statului și a popoului nostru. Orice îngustare a elementului românesc, de ar fi în colțul depărtatului Maramureș, sau în pusta Ungariei, în Craina Serbiei, în Bulgaria, Basarabia, Bucovina și chiar în cel mai răsleț cuib al Aromânilor din peninsula balcanică, să știm că înseamnă pentru noi o moarte parțială, o scădere a sortilor de izbândă în viitor.

Ce-a făcut Prusia în 1807, iar mai de curând Japonia, și chiar primitiva Bulgaria, trebuie să facem și noi fără cea

mai mică zăbavă : Să punem înainte ideia de *integrarea* vieții naționale, ca o necesitate a progresului cultural și politic, iar prin școală și armată să pregătim astfel cugetul națiunii întregi, în cât să fie gata la orice jertfă în momentul hotărîtor.

A venit vremea ca dela patriotismul sporadic și mai mult verbal al perioadei de umbră prin care am trecut, să pășim la patriotismul faptelor. Profesori de gălăgie națională am avut destui ; ne trebuie acum profesori de adevărată energie națională. Căci naționalismul nu e o atitudine de ocazie, ci o credință și prin urmare o virtute. Cel care iubește cu adevărat poporul său, acela, în momentele hotărîtoare, leapădă dela sine orice preocupare a vieții de rând. În tăcerea cugetului, el pretuește ca ceva secundar toate deosebirile de partid și de interese mărginite la vremea în care trăește și o singură țintă îl atrage : să deștepte cu vorba și cu fapta în toți cei dimprejur grija impersonală pentru ziua de mâine.

Așa a fost naționalismul lui Golescu și altor bărbați de seamă ai renașterii noastre, și așa trebuie să fie din nou, dacă voim să reparăm greșelele perioadei de a-

patie dela 1878 până azi. Când Bălcescu», sciea: «Deschid sfântă carte unde se află înscrisă gloria României...», scrisul lui pornea din însăși vibrarea sufletului său.

Când Alecsandri zicea: «De câte ori aud Doina, par'că aud Moldova plângând», în glasul lui se simțea tremurarea unui adevărat fior al inimii.

Când Eminescu a strigat : «Stefane, Măria Ta. . . scoală, la Putna nu mai sta!», . . în sgomotul ce învăluia veselia membrilor Junimei, dintr'o dată a încremenit râsul pe buzele tuturor, și o umbră de evlavie s'a coborât peste toate sufletele. Căci în deosebire de gălăgia care se împrăștie zădarnic, accentul naționalismului sincer e totdeauna ascultat, — totdeauna durează și răsună mai departe.

Spre acești mari profesori de energie trebuie deci se ne întoarcem ochii și să îndrumăm și tineretul, care nu poate face încă deosebirea între patriotismul de ocazie și cel organic, isvorit din tradiție și convingeri.

De altfel, graba cu care massa poporului a contribuit și contribuie la sporirea flotei de războiu e o dovadă că mulțimea începe a înțelege idei care erau până ieri rezervate politicei de cabinet. Plugarii mari au înțeles că toată plugăria lor e osândită,

dacă Dunărea și Marea nu sânt libere pentru export și dacă s'ar atinge cineva de fațada statului nostru dinspre Sulina, Constanța și Mangalia. Plugarii mici, care iau acum sute de mii de hectare în arendă, și vând prin cooperativele lor cereale, pentru a răscumpăra de veci pământul inchi-riat, simt și ei ce înseamnă Dunărea și Ma-rea, și o dovedesc, trimițând obolul lor pentru flotă, — chiar și cei din mijlocul mun-ților, care în viața lor poate n'au văzut ma-lul mării.

Idealul nostru de cinci sute de ani : de a stăpâni vadurile Dunării, de a ne așeza statornic la mare și a desvolta o viață națio-nală neatârnată, începe azi a fi înțeles și de păturile largi ale poporului. Atârână de povățuitori, ca sufletul nostru să fie deplin trezit. — Acesta va fi cel dintăiu și cel mai însemnat pas spre ofensiva națională.

Al doilea pas va fi să ne schimbăm și concepția noastră despre politica in-ternă.

Pentru a vindeca crizele materiale și morale, care au însoțit această perioadă de umbră, unii pun înainte ca leac : revizuirea constituției, modificarea cole-

giilor electorale și alte reforme de suprafață, ca acestea.

Socotim că ar fi o mare pagubă, să repetăm greșala romanticilor dela 1884 care, în loc să croiască statului o bună fațadă economică și strategică la Dunăre și la Mare, și apoi să îndrepte cugetul poporului spre ținta de căpetenie a statului, s'au apucat de cazuistică constituțională și de sterpele lupte revizioniste.

Realitatea cea mare în viața internă a a unei țări e sporirea populației și omogenitatea ei. Dacă un popor crește și se lipește strâns de pământul său, nici o putere lumească nu-l mai poate desrădăcina. Prin urmare, începând cu măsurile sanitare și administrative, și sfârșind cu chestia agrară, partidele noastre aci să-și arate mai întâi destoinicia: în ofensiva numerică și economică a elementului românesc în toate colțurile țării. Aceasta e problema fundamentală a politicii interne.

Apărarea prin discursuri și legi a proprietății mari sau a celei mici e pur romantism. Nici o subtilitate legală nu poate împiedeca proprietatea slabănoagă (fie mică, fie mare) de o cădeà în mâinile celui puternic. Vorbele și teoriile sânt deci de

prisos;—Casa rurală, dacă renunță la rolul de proprietar și se mulțumește cu acel de mijlocitor, (cumpărând nu de hatâr, ci numai acolo unde poate vinde pământul la țărani) va putea deslega în chip sigur greutatea problemei agrare. Ea trebuie, firește, să fie ajutată și de ridicarea culturală a țărănimei printr'o școală rurală, care să dea sătenilor o pregătire superioară celei de azi.

Atâta în ce privește emanciparea economică.

Cu privire la cea politică, observarea e aceeași: apărarea prin discursuri și legi a libertății cetățeanului este earăși pur romantism. Nici o formă legală, cât de generoasă, nu va impede pe cel slăbănog la suflet de a fi robul celor șireți și fără scrupul. Prin urmare, mai mult realism. În loc de lupte pentru un *perpetuum mobile* constituțional, care să ne dea iluzia că am făcut cine știe ce mare ispravă, tipărind în fiecare an legi peste legi, să ne aducem aminte de vorba cinstului Bălcescu: Mă mulțumesc cu o constituție «cât de strânsă, numai să ne dea puțința de a da țării *legalitate*». Bărbații serioși dela 1848. (poate că tot Bălcescu) între cele trei cuvinte puse pe steagul lor au scris întâi: *Drep-*

tate în locul franțuzescului «égalité»... Prin urmare, în loc de luptă pentru libertăți goale, manifestate printr'un vot de hârtie la fiecare patru ani, ținta cea mai apropiată să fie legalitatea de toate zilele, de care are nevoie în fiecă clipă ori ce om trăitor între oameni, iar diferențierea partidelor pe tema liberalismului și împărțirii colegiilor să fie considerată de aci înainte ca o simplă naivitate. Se știe doar că constituția țării noastre a fost votată de un guvern conservator și că conservatismul român este atât de liberal, în cât singurul său înțeles a fost împotrivirea contra elementelor radicale, care perdeau din ochi punctul de vedere național-românesc. În loc de a se lua după curentul inovatorilor de forme care sclipesc, conservatorii români spuneau și spun categoric : să ne vedem de jocul nostru și să lăsăm la o parte bluza albastră a internaționalilor democrației industriale de aiurea, cu care nu avem nici în clin, nici în mână. Pilda lui Bălcescu și Eminescu să fie o normă și pentru alții : după ce au făcut înconjurul întregii culturi contemporane și au văzut-o la izvoarele ei autentice, amândoi s'au întors cu inoșitate dragoste spre poporul nostru românesc.

luptând pentru *conservarea* originalității sale. Antiteza dintre C. A. Roseti deoparte Eminescu de altă parte e o realitate istorică peste care nu putem trece.

Aceasta cu privire la idei.

În practică, e drept, atât liberalii, cât și conservatorii, și-au manifestat grija lor de emanciparea politică a masselor mai în acelaș chip. Colegiul țărănesc a fost reprezentat în chip aproape invariabil prin candidați impuși de guvern. Sub apăsarea prefectilor, primarii aleg delegați străini de sat, iar alegătorii rurali, care se mai ostenesc până în sala de vot, știu mai dinainte că defilarea lor în ziua alegerii pentru colegiul al III-le e o formă goală, de oare ce majoritatea e mai dinainte asigurată pe cale administrativă. — De ce partidul liberal, care preconizează acum votul universal, n'a dat dovadă de sinceritate politică, alegând numai țărani la colegiul rural? N'a făcut oare acest partid alegerile din anul memorabil 1907, când mai mult de cât orișicând locuitorii satelor trebuiau să-și spună *liber* cuvântul?

Este vădit așa dar pentru ori ce om cinstit, că polemicele din gazete, precum și calificările și discalificările pe tema

toacă a libertăților politice nu mai au nici un temei real. Pentru cei deprinși cu atmosfera senină a științei, singurul criteriu de temeinică diferențiere între partide e doar ideea de progres: Contribui sau nu cu partidul tău la realizarea progreselor pe care cultura timpului le face cu putință? Să știi atunci că ești «progresist», adică pe calea cea bună. Altă măsură pentru judecarea activității publice nu poate avea valoare temeinică.

Iar criteriul acesta se impune cu atât mai mult, cu cât diferendele politice, începute pe tema programelor, s'au rezolvat în fuziuni și alianțe care au coborât definitiv prestigiul luptelor noastre de partid.

Astfel s'a ajuns la un compromis care a pus aproape pe aceeași linie toate grupările, iar parlamentul din urmă rezumă par'că toată oboseala luptelor noastre din cei din urmă 30 de ani.

După cădere trebuie să vină însă înălțarea; ori care ar fi răul, trebuie să ne mîneacă pentru bine. Considerând greșelile de până aici și greutățile enorme ale Statului, e momentul să revizuim cu deplină sinceritate noțiunea de partid și să schimbăm tactica. După cum Ungurii,

spre a face față naționalităților, au organizat un singur mare partid care a guvernat zeci de ani, de asemenea și noi, sub presiunea împrejurărilor din afară, trebuie să găsim energia morală de a renunța la încăierările dintre cluburi și să trecem la o selecțiune mai grijnică a valorilor în toate ramurile vieții publice. Parlamentul «de acord», ales acum câteva luni fără nici o tensiune, arată că am putea ajunge de ex. la o stabilitate administrativă «de acord», prin numirea prefectilor pe un timp mai îndelungat și alegându-i din tot ce au mai bun grupările politice; am putea pe această cale înlătura necesitatea (!) electorală a ilegalităților, a risipei banului public și altor nevrednicii din trecut. Un act de spontaneitate din partea suveranului și a câtorvâ conducători politici ar fi îndestulător spre a aduce o radicală reformă internă și a lăsa puterii naționale toată elasticitatea sa în fața marilor evenimente ce așteaptă statul și poporul românesc în afară.

Firește, pentru inițiativa spre o «nouă orientare», suveranul e cel dintâi factor important. Dacă e adevărat că poporul are facultatea constituțională de a-și alege reprezentanții săi în parlament, e tot atât de ade-

vărat că cea dintâi indicație într'o direcție sau alta, dela suveran pornește. El alege pe bărbații politici care i se par vrednici de a compune guvernul. -- In sistemul constituțional, regele e *cel dintâi alegător* al țării.

Prin urmare, dacă e vorba să ne schimbăm concepția despre politica internă, cel dintâi pas suveranul trebuie să-l facă. Șeful statului nostru zicea la 1871 în *Augsburger Allgemeine Zeitung* următoarele :

...Am dobândit încredințarea că vina nu e nici a mea, nici a poporului în întregimea lui, ci mai ales a celor ce și-au *însușit dreptul* de a conduce țara...

Ar fi însă o *neiertată lipsă de la datorie* de a mai ascunde adevărata cauză a răului și de a lăsa fără împotrivire *viitorul țării pradă intri-gilor de partid.*

Mai mult de cât ori și când, e momentul să tragem concluzia acestei mărturisiri. Șefia unui club și succesele câștigate prin corupție electorală nu pot să mai fie pentru suveran o indicație îndestulătoare ca cineva să dobândească guvernul. In Franța și în alte țări constituționale, în fiecare partid, capul statului privește spre toți bărbații politici mai însemnați și, potrivit cu nevoile momentului, cheamă când pe unul, când pe altul, să ia cârmuirea.

La noi, renunțarea suveranului la rolul de a alege pe oamenii politici și preconizarea metodei de a hotărî valoarea cuivă ca om de guvern după rezultatele luptelor din cluburi a dat șefiei de partid un aspect aproape respingător: șeful se înfățișează ca un cap de facțiune, terorizat sau lingușit de pretorienii săi, amenințând câte odată împreună cu ei pe suveran și răsplătindu-i după aceea din bugetul statului.

A venit vremea ca suveranul să-și aducă aminte iarăși de scrisoarea din «Allgemeine Zeitung» și de făgăduielile ei.

Firește, nu e ușor acum să cârmuești vasul, trecând printre Scila și Charibda. Dar tocmai aici se va vedea iscusința unui educator după regimul constituțional. Căci a lega luntrea la malul pustiu al unui Constituționalism birocratic, cu semnături și contrasemnături, ar fi să se lase pe veci țara «pradă intrigilor de partid».

Saint-Simon spune că Ludovic al XIV în anii lui cei buni a pus mâna pe clește, când un ministru apuca razna. Timpurile s'au schimbat, azi nu se mai gândeste nimeni la clește. Dar, după cum înțelepciunea profesorului se vede întâi de toate în purtarea ucenicilor săi, de asemenea înțelepciunea și puterea unui monarh con-

stituțional trebuie să se arate mai întâi în alegerea oamenilor politici și în strunirea lor până la identificarea cu interesele statului,—totdeauna superioare intereselor de partid.

Aceasta e partea suveranului.

În ce ne privește, mărturisim că trebuie să ne schimbăm și noi concepția despre «omul de partid».

Nu de mult s'a auzit această lapidară formulă: pentru ca să ai prestigiu politic «trebuie să fii corect în viața privată și dezinteresat în cea publică».

Rea idee trebuie să fi avut despre starea partidelor și a societății românești cel care a pus înainte un astfel de criteriu. Corect în viața privată e dator să fie ori și cine — chiar cel mai umilit cetățean al unui stat, iar dezinteresat în viața publică trebuie să fie chiar și cel mai de pe urmă slujbaș, care are de îndeplinit o însărcinare obștească. Nu aci stă însă temeiul prestigiului politic.

Altele și de un nivel cu mult superior — sânt însușirile celui ce râvnește să aibă cuvânt hotărâtor în afacerile statului.

Mai întâi, trebuie să cunoască de aproape viața poporului din care face parte. Nu e vorba numai de trecut (un cărtuțar care

știe mii și mii de fapte poate fi un mare iluzionist și prin urmare un om politic primejdios), ci trebuie să aibă și o clară intuiție a prezentului, iar aceasta nu se poate dobândi de cât prin nemijlocita atingere cu păturile adânci ale unui neam. «Cine stă într'un ungher și are abia sfera de inspirație a unui paianjen, *a priori* va înclină spre metoda de a lucra a paianjenilor și, dacă împrejurările îl vor arunca în vre'un colț al vieții de stat, el va migăi veșnic în umbră. Va rupe și va drege multe fire, dar mare înărăurire asupra dezvoltării statului nu va putea avea niciodată. Cu astfel de însușiri, cineva poate ajunge la oarecare relief numai în epocile de stagnare sau decadentă — după cum și paianjenii trăesc mai ales în ruine și în clădiri pustii... Dimpotrivă, marii realiști, cei care au modelat energic viața poporului lor, au fost totdeauna cunoscători adânci ai masselor, și au simțit în sufletul lor repercularea tuturor simțirilor profunde ale neamului din care făceau parte.»

În al doilea rând, bărbatul de stat trebuie să fie în cel mai înalt grad impersonal. Căci «poți fi un om cu bune sentimente asupra poporului tău, dar dacă vanitatea te face să plutești cu toate vîn-

turile, în toate direcțiile, numai ca să ai popularitate; dacă tot ce vine de la tine e bun, iar ceea ce vine de la alții e totdeauna rău,—nu ești și nu vei putea fi o personalitate de seamă în viața publică a țării tale.

Poți fi de asemenea o mare putere intelectuală, dar dacă mania originalității te va împinge la atitudini riscate și la vorbe nesocolite, nu vei ajunge un adevărat om de stat, căci statului nu-i trebuie originalități, ci totdeauna realități scrupulos chibzuite.»

Poți fi dimpotrivă, cumpătat în multe și chiar în toate. Dar dacă slăbiciunea voinței, nêstatornicia, sgârcenia, snobismul sau alte scăderi îți umbresc caracterul, nu ești și nu poți fi un adevărat om politic. Căci un singur defect poate neutralizã uneori chiar cele mai mari însușiri. Din creștet până în tălpi, Achilê erã eroul cel mai viteaz dintre toți; la câlcâiu însă erã vulnerabil, și de acolo i s'a și tras moartea.

Prin urmare, prestigiu politic adevărat nu poate aveã decăt acela care, pe lângă o reală cunoaștere a vieții întregului său neam, mai are și un caracter invulnerabil, iar aceasta nu se întâmplă de cât la cel

ce dovedește o adevărată lepădare de sine. «După cum artistul creator nu se poate ridica peste ceea ce e contingent și vremelnic, decât prin jocul liber al imaginației care îl pune nemijlocit față cu veșnicia, de asemenea și în viața politică, numai prin uitarea deplină a oricărui calcul de vanitate sau interes personal se poate ridica cineva la priceperea și înfăptuirea scopului istoric al unei națiuni. Abia identificarea cu marile interese ale unui neam dă așa dar pecetea unei mari personalități politice. De aceea, în loc să începem de la însușiri comune, ca corectitudinea familiară și altele ca acestea, vom porni de la cele mai de seamă și vom zice: adevărat om de stat este numai acela care în epoca sa împlinește o mare menire a statului și a neamului său. Renumele care se întemeiază pe succese electorale, șefie de cluburi și de alde astea nu prețuiește uneori nici cât prestigiul modest pe care îl poate dobândi orice om «corect în viața privată și dezinteresat în cea publică».

*

În sfârșit a venit vremea să vedem cu alți ochi și politica externă. Cugetarea noastră a suferit în această privire o

îngustare progresivă. Pe când bărbații de seamă din perioada renașterii cuprindeau în socotelile lor politice situația întregului neam și păstrau contactul cu factori politici de peste hotare, atât români, cât și străini, în vremurile din urmă orizontul capilor de partid s'a restrâns aproape numai la afacerile interne, iar orientarea externă a fost mărginită mai numai la fraza stereotipă: relațiile noastre cu puterile străine etc. etc. O atonie desăvârșită a cuprins sufletul românesc și mulți au avut impresia deprimantă, că România ar fi satelelitul fără nici o inițiativă al altor puteri. Evident că o mare scădere.

Dacă în această perioadă evenimentele au lipsit oamenilor sau oamenii evenimentelor, e o întrebare la care nu răspundem aci. E sigur însă că renunțarea oamenilor politici de a ține în evidență an cu an nevoile politicii noastre externe și lăsarea întregii răspunderi pe seama regelui, a fost o enormă greșeală. Căci chiar cel mai genial om, la urma urmei e tot om, cu însușiri legate de temperament, vârstă, sănătate, etc. Și e totdeauna o temeritate să lași corabia în voia valurilor, cu un singur pilot. Cu o astfel de chibzuință era firesc să adormim sau să fim ador-

miți, și să nu simțim puiul de urs care jucă în vecini. — Că s'au înșelat și alții, nu e pentru noi nici o mângâiere. Cei ce aveau mai mult datoria să vegheze asupra intereselor noastre eram noi, Românii; noi trebuiă să fi știut mai bine decât toți și puterile și slăbiciunile celor dimprejur.

De aceea, aprecierea relațiilor noastre externe va trebui să cadă de aci înainte în sarcina tuturor factorilor constituțional răspunzători. Căci, oricare ar fi greșelile discuției, ele vor fi neasemănat mai mici decât ale tăcerii.

Cu privire la orientarea de mâne, socotim însă că e necesar să relevăm și un fapt de ordin mai general. De multe ori, politica se conduce de idei vechi. Findeă Alexandru Macedon a tăiat nodul gordian cu sabia, mulți au iluzia că toate nodurile trebuie numai decât tăiate. Este însă și o altă metodă care de vre-o zece ani a dat rezultate neașteptate. Cine ar fi crezut după Fașoda, că Franța va mai câștigă măcar un petec de pământ în Africa, din cauza dușmăniei engleze? Și totuși, de curând ea a pus mâna pe un mare imperiu, în ciuda Germaniei pe care unii Francezi o priveau în timpul conflictului dela Fașoda aproape ca singurul sprijin posibil în contra Angliei!

Cine a făcut cu putință acest paradox, ca, chiar Marea-Britanie să înlesnească antagonistei sale din Africa ocuparea unui întins teritoriu tocmai lângă Gibraltar, nodul vital al puterii engleze? Minunea aceasta s'a realizat prin acea politică de «entente» a lui Eduard al VII care, în câțiva ani, a mutat firile diplomației mai mult decât făcuseră alții în toată lunga domnie a reginei Victoria. Iar formula sună așa: te supără un nod, în loc a te opinti să-l tai, cu primejdia de a-ți știrbi sabia; leagă-l mai bine de alte noduri și scapă-te astfel de strângerea lui imediată.

Firește, n'avem toate elementele spre a aprecia exact, dacă statul nostru trebuie sau nu să taie cutare nod care îl apasă. Avem însă sentimentul că prin politica noastră unilaterală, am pierdut din vedere multe alte posibilități care ne-ar fi păstrat neatinsă și onoarea față de prieteni și interesul față de cei ce nu ne erau prieteni. Războiul balcanic e doar o aplicare a formulei lui Eduard VII alături de noi, dar fără noi și până acum în contra noastră.

Însă lecția nu trebuie să fie perdută. Dacă nici Anglia, apărată de o formidabilă flotă și de poziția sa, n'a mai putut stăruî în tradiția unilaterală a unei

«splendide izolări», cu atât mai mult nu mai poate fi unilaterală atitudinea statelor mici, când împrejurările etnografice și politice le permit aplicări ale formulei de „entente“. Dacă și viespile din Balcani s'au putut împacă în vederea unei acțiuni comune, ce n'am fi putut face și noi cu o astfel de metodă întrebuințată la timp...?

Ceea ce nu s'a făcut însă nu înseamnă că nu se mai poate face. Trei sunt pentru România centrele de atracție: La miazăzi Statele-balcanice, de care ne leagă un element românesc foarte însemnat. În peticăria etnografică din peninsula Balcanilor e încă posibilitate de creșt și răscroșit...

La răsărit, avem un imperiu ce cuprinde jumătate din țara Moldovei. Dar cooperarea dela 1878 a lăsat în sufletul nostru mari îndoieli...

La apus e o împărăție cu o treime din neamul românesc și aproape jumătate din pământul românesc. — Unii factori politici din Austro-Ungaria ne îmbie fășiș la o legătură federală cu această monarhie. Păstrând ce avem—dela Suveran până la soldat—și adăogând tot elementul românesc din Bucovina și Ungaria, am face, cred ei, în această direcție un mare pas către viitor, fără nici o jertfă de sânge.

Oricare va fi însă orientarea noastră, e sigur că nu noi Români vom lua de aci înainte rolul de «splendidă izolare», pe care l-a lepădat până și puternica Anglie. Și nici procură altora nu ne vom gândi să dăm. Ne-am izbit cu capul atât de rău de pragul de sus, încât va trebui de aci înainte să privim în jos și în lături la fiecare pas, așa cum ne va povățui interesul statului nostru.

*

Acestea sunt încheierile, cari rezultă dintr'o privire sumară a faptelor celor mai însemnate dela războiu și până azi.

Rămâne, în grelele împrejurări de acum, să vedem : mai întâi, câți dintre contemporanii noștri sunt în stare să scape din rețeaua de greșeli, în care ne-am învățit atâta vreme. Ne dăm bine seama că celor ce au fost obișnuiți să fie numai ascultați, le vine azi greu să asculte. Saint-Simon relatează un amănunt foarte caracteristic despre gradul la care se poate urca ifosul omenesc. «Din înălțimea cerurilor, El (delfinul) nu privea oamenii decât ca pe niște atomi, cu care nu avea nici o asemănare, — ori cine ar fi fost». Și așa de șubredă e firea omenească, încât și cei ce se apropie numai vremelnice de treptele

unui tron încep și ei să se creadă nu numai înțelepți, dar cu vremea chiar infailibili. Nevoiași sufletește între cele patru ziduri ale gospodăriei; cârmuiți uneori de oameni de afaceri, de metrese și chiar de slugile lor, îndată ce e vorba de afacerile publice se cred «pivotal» al situațiilor, mari financiari, educatori politici, pilde de caracter — într'un cuvânt: oameni providențiali, iar când se mai adaogă prezumția că infailibilitatea crește potrivit cu scara anilor, atunci răul poate atinge proporții în adevăr primejdioase.

Cine a venit cu o minută mai de grabă pe fața pământului, se crede mai înțelept de cât toată omenirea ce a văzut mai târziu lumina soarelui.

Pentru umoriști, închipuiți ca acestea pot fi un izvor de nesecată distracție; pentru cei ce se simt însă lipiți de toate grijile neamului lor ca întregime etnică, astfel de amăgiri sunt dătătoare de fiori, căci în ele poate fi punctul de plecare al unor mari nenorociri publice. De aceea, la întrebarea: câți dintre contemporanii noștrii vor avea puterea ca să-și schimbe felul de a gândi, recapitulând toată perioada de la Plevna până la Ceatalgea, vom răspunde amintind doar cuvântul potolitului Maeterlink:

«Ar fi o norocire, dacă cei ce ajung în vârsta bărbăției și a bătrâneții ar învăța să se înalțe până la neștiința luminoasă a tineretului». Să nădăjduim însă, că cei ce au ajuns la jumătatea drumului și cei care am scăpătat spre partea umbrită a vieții, vom avea tăria de cuget să mărturisim cu umilință că în toată perioada de la războiu și până azi, în ce privește armata, colonizarea Dobrogei, chestia agrară, școala, biserica, diplomația... și în genere interesele statului, am trăit alături de realitate. Ne măgulim apoi cu speranța că acelaș va fi și sentimentul acelora, cărora bătrânețea le-a adăugat înjloc să le scadă seninătatea.

Și atunci, jertfind cu toții tot ce va trebui spre a trece greul moment de azi, vom întoarce ochii fără nici o amărăciune spre noua generație crescută în gândul unei apropiate ofensive.

Rămâne numai să vedem, cine va putea întrupa mai deplin cugetul cel nou. Acela, concentrând ca într'un focar toate energiile poporului românesc, să taie nodul — dacă va trebui tăiat; să-l lege de altele, dacă va trebui să fie legat, și să facă din viața sa — atât privată cât și publică — sim-

bolul idealului istoric al întregului neam românesc.

Acela va fi «omul situației»; cu acela vom inaugura noua eră de spornică ofensivă națională.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

